

Rooms snoezelen
en andere verhalen

Pastorale belevenissen in een verpleeghuis

Colofon

ISBN: 978 90 8954 934 1

1e druk 2017

© 2017, Margreet Meijer

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Rooms snoezelen en andere verhalen

Pastorale belevenissen in een verpleeghuis

Margreet Meijer

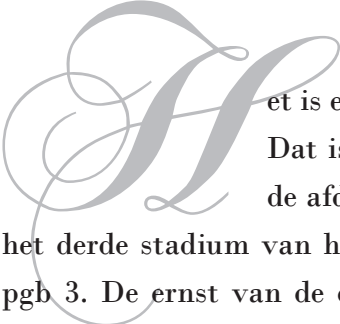

Inhoud

Introductie	7
Voorwoord	13
Het begin	17
Het huis	19
Pastorale zorg	23
Pastoraat onderweg	27
Leven in het hier-en-nu	29
Katholiek vieren	33
De pater	36
Rooms snoezelen	40
De weg naar de hemel	43
Ook naar de hemel?	46
Wanhoop	53
Blijf mij nabij	57
Hij die de zonden van ons afneemt	61
Zorg voor de pastoraal begeleider	65
Dolende schaapjes	69
Vrolijk kerstfeest	72
Zondige vreugde?	79
Gezegende dementie?	84

Introductie

Als warme chocolade met slagroom

Het is een donderdagmorgen rond elf uur. Dat is de ochtend waarop ik als pastor de afdeling bezoek waar de bewoners in het derde stadium van hun dementie zijn. Dat heette tien pgb 3. De ernst van de dementie bepaalde de plaats voor een bewoner. Soms betekende dat tweemaal ‘verhuizen’ na de ‘grote vreemde verhuizing’. Naar het verpleeghuis. Voor de familie was het telkens weer een schok. Hoe hoger in het gebouw, hoe dichterbij de hemel of de dood. Hoe wil je het zeggen. Zo was dat ongeveer veertig jaar geleden. Het was mijn Apeldoornse tijd. Een goede en onvergetelijke tijd. Ik deed mijn eerste ervaringen op in de wereld van de demen-

tie. Ik herinner me de eerste gespreksgroep voor naaste familieleden: wat deze ziekte van een naaste met hen deed, was de centrale vraag. Ik vond het niet gemakkelijk op deze afdeling. Contact leggen was er een kunst op zich. Ik maakte nog geen onderscheid tussen contact en gesprek. Ik leerde langzaam het woordeloze gesprek kennen. Ik leerde langzaam dat er altijd iets gebeurt, ook als je denkt dat er niets gebeurt. Voor mij is het sacrament van de ontmoeting de hoeksteen van alle sacramenten, zei ik tegen Annemiek Schrijver in het televisiegesprek ‘Het vermoeden’. Dat was veertig jaar later.

Nu ben ik in gedachten weer op die donderdagmorgen rond elf uur. Ik ga naast mevrouw Vos zitten. Ze zit in een stil nisje bij een raam naar buiten te kijken. Ik groet haar en noem haar naam. Ik zeg dat ik de pastor ben. Ze zegt niets. Ik herhaal nog eens mijn naam en stel me weer voor. Ze blijft stil naar buiten kijken. Zo zitten we daar. Af en toe loopt er een ziekenverzorgende langs. ‘Gezellig, hè, mevrouw Vos, de pastoor op bezoek’, zegt een van hen. Dan wordt het weer stil.

Ik weet niet hoelang de duur van dit bezoek is. Ik voel wel een groot verschil tussen horlogetijd en duur. Ik voel me ongemakkelijk en voor mij duurt het eindelijk. ‘Dan ga ik maar weer’, zeg ik na een minuut of zeven (of meer of minder).

Mevrouw Vos kijkt me aan en zegt: ‘Nu al ...?’ Ze heeft mij betrappt. Ze heeft me veel geleerd. Woorden als onthaasting waren in die jaren nog niet in zwang. Ik leerde daar over de verschillen in tijdsbeleving. Over meegaan naar de tijd van de ander.

Ik herinner me de gesprekken met mevrouw Gortel, die iedere ochtend huilde om de dood van haar moeder. Ik zei dan: ‘Geen mens kan zonder zijn moeder.’ En dan vertelde ze over haar moeder. Langzaam leerde ik. Presentie was ook nog een onbekend woord, maar aandacht en er zijn, daar ging het om. In het nu en in het verleden zijn. Bij de angsten zijn en ze niet wegpraten.

Dit schrijf ik op na het lezen van het boekje van mijn oud-collega Margreet Meijer. Oordeelloos luisteren en een ander

aanvaarden in zijn of haar zijn nu is een andere levenskunst. Je proberen te verplaatsen in een tijd die voorbij is maar in iemand actueel kan leven. Kennis hebben van de verschillende levensbeschouwelijke stromingen en hun gewoontes, hun eigen taal. Dat vraagt ook om professionaliteit. Professionele geestelijk verzorgers kunnen andere zorgverleners helpen in het decoderen van gedrag, van angsten, van wensen die wortelen in de levensbeschouwelijke en zingevingsgeschiedenis van een mens. Ik schrijf dit nu anders dan toen, nu er gesneden wordt in de professionele geestelijke verzorging. Gesneden door economisch chirurgen aan wiens bekwaamheid van kijken en luisteren ik soms zeer ernstig twijfel. Zouden zij dit boekje van Margreet Meijer verstaan? Er is heel wat te zeggen over wat de ontluistering bij deze ziekte wordt genoemd, maar er gaat een vraag aan vooraf en dat is de vraag: hoe kijken en luisteren we? En wie noemt iets ontluisterend? Een vrouw vertelde me onlangs dat er al veertien overhemden van haar man zoek waren geraakt. Ze wilde dat haar man er zo mooi mogelijk als nog kon uit-

zag. Een interim-manager bij wie ze haar beklag deed, zei: ‘Waarom koopt u ook altijd van die dure overhemden?’ Ik zie de pijn in de ogen van deze vrouw nog.

Margreet Meijer schreef een kostbaar boekje over verhalen waaraan een geheel eigen prijskaartje hangt. Zou die interimmer dat begrijpen? Nu heb ik ook wat boosheid in dit stukje gestopt, maar het boekje van Margreet is eerbiedig en empathisch, teder en krachtig, beeldrijk en lerend en je kunt soms ook erg lachen of glimlachen om die oude pater – ook een collega. ‘Rooms’ staat er in de titel. Het boekje drinkt als warme chocolademelk met slagroom op een winterdag.

Marinus van den Berg (1947) was geestelijk verzorger in Apeldoorn, Almelo en Rotterdam tot 2016. Hij geeft onder andere nog lezingen in Alzheimercafés over dementie als lijden aan verlies in familie, vrienden en bekendenkring.

Voorwoord

e verpleeghuiszorg is de laatste jaren geregeld in het nieuws. En dan voornamelijk op een negatieve manier. Sinds ik in 1990 aan mijn eerste baan begon als geestelijk verzorger in een verpleeghuis voor mensen met dementie is er veel veranderd. Dat betreft zowel de organisatie van de zorg en de zorginstellingen als bijvoorbeeld de beoordeling of en wanneer iemand voor opname in een verpleeghuis in aanmerking komt. Het beleid is er in de huidige tijd op gericht mensen langer thuis te laten blijven, met het gevolg dat ze, als ze uiteindelijk opgenomen worden, doorgaans meer complexe zorg nodig hebben. Ik ga hier niet verder in op deze veranderingen en de gevolgen daarvan, maar wil benadrukken dat de mensen om wie het gaat, nog steeds hetzelfde zijn.

In deze pastorale belevenissen laat ik hen aan het woord. Ik wil hen laten zien zoals zij zijn. Het aftakelingsproces dat dementie is, is dikwijls wrang voor degenen die het treft en voor de naaste familieleden. Maar er zijn ook mooie en waardevolle momenten en gebeurtenissen die een glimlach teweegbrengen. Dit boekje geeft een andere inkijk in het leven van mensen in een verpleeghuis en is geschreven als eerbetoon aan hen. Zij, de bewoners van toen, die mij veel geleerd hebben. Op mijn latere werkplekken merkte ik dat ik hen ‘met mij meedroeg’ en ik besloot de belevenissen ooit op te schrijven. Het resultaat ligt hier voor u. Vanuit mijn invalshoek als geestelijk verzorger beschrijf ik met name die situaties waar ik mee te maken heb gehad. Door alles heen leest u ook over een pater. Hij hoorde bij het huis en mijn ontmoetingen met hem zijn voor mij ook van grote waarde geweest. U zult hem geregeld in een van de ‘belevissen’ tegenkomen.

Het moge duidelijk zijn dat alle beschreven gebeurtenissen werkelijk zijn voorgevallen. Voor de bescherming van de pri-

vacy van de nabestaanden van de bewoners, zijn de namen echter gefingeerd.

De foto's zijn gemaakt door Rince de Jong. Zij werkte indertijd in hetzelfde verpleeghuis. Op treffende wijze heeft ze de bewoners van toen geportretteerd en hen samengebracht in het boek 'Lang leven' (Amsterdam: De Verbeelding, 1999). Zij toont met deze foto's de bewoners in al hun puurheid en kwetsbaarheid. Om een beeld te geven van die tijd hebben we in dit boekje een selectie daaruit opgenomen, waarbij de personen op de afbeeldingen niet overeenkomen met de bewoners in de vertellingen. We menen dat deze foto's een waardevolle aanvulling zijn. Beelden zeggen immers soms meer dan woorden.

Ik wens u veel lees- en kijkplezier.

Margreet Meijer, februari 2017

Het begin

ijn eerste baan als geestelijk verzorger in een zorginstelling was in een verpleeghuis op humanistische grondslag, in een grote stad in het westen van het land. Ik had een katholieke theologieopleiding gevolgd maar ben van huis uit remonstrant en twijfelde over mijn relatie met de kerk. Voor dit huis zocht men een geestelijk verzorger zonder officiële binding met een kerkgenootschap en dat sprak mij in die periode van mijn leven zeer aan. Tot mijn vreugde werd ik aangenomen en mocht ik als eerste ‘pastoraal begeleider’ aan de slag in dit nieuwe huis dat plaats bood aan 150 dementerende bewoners.

Gedurende de vijf jaar dat ik daaraan verbonden ben geweest, heb ik met heel veel plezier de pastorale dienst opge-

zet. Het was een uitdaging, op vele fronten. Ik leerde veel mensen kennen, had goed contact met collega's, bewoners en familieleden en leerde veel. Vooral van de bewoners. Hun directheid, het leven in het hier-en-nu en de manier waarop zij contact met mij maakten, hebben mij diep geraakt. Zij brachten mij, na mijn studie, met de voeten op de grond en lieten zien hoe mooi het leven, in al zijn kwetsbaarheid, kan zijn. Ondanks alle aftakeling en verdriet die het hele proces van dementie met zich meebrengt.

Het huis

e zorg aan ouderen die in een verpleeghuis verblijven, verkeerde rond 1990 in een heel andere fase dan nu, anno 2017.

Grof gezegd: er was doorgaans genoeg personeel, er was een behoorlijk scala aan ondersteunende diensten en de mensen werden in een eerder stadium van achteruitgang opgenomen. De ‘lijnen’ waren kort en overzichtelijk: op iedere afdeling had de leidinggevende op een centrale plek zijn of haar kantoor en het hoofd van de instelling verliet regelmatig de ‘directiegang’ om op de afdelingen te kijken hoe een en ander verliep. De huisvesting bood echter aan de bewoners in vergelijking met nu minder privacy. Er waren maar weinig eenpersoonskamers en de badkamers moesten met elkaar worden gedeeld. De indeling naar zogenaamde ‘zorgzwaartepakketten’ of ‘zorgprofielen’ die nu als norm dient voor

opname in een verpleeghuis en de daarmee samenhangende financiering van de zorg, bestond nog niet.

In het verpleeghuis waar ik aan het werk ging was veel mogelijk. De verzorging had zelfs tijd om zo af en toe een wandelingetje met een bewoner te maken of op de duofiets eropuit te trekken en voor de liefhebbers was er jaarlijks een bewonersvakantie. Het was in die jaren gebruikelijk om bewoners in de groepen waar ze woonden op te delen naar zorgbehoefte, maar in dit huis werd dat doorbroken en koos men voor ‘leefgroepen’. De mensen werden ingedeeld naar interesses en sociale achtergrond, waardoor men hoopte dat zij zich ondanks het verblijf in de instelling thuis zouden voelen onder min of meer gelijkgestemden. Daardoor liepen per groep de niveaus wat betreft dementie door elkaar en kon het voorkomen dat op een groep zowel mensen met een beginnend ziektebeeld verbleven als mensen die in het laatste stadium verkeerden en veel zorg nodig hadden.

Het bewonersgedeelte van het verpleeghuis bestond uit drie woonlagen, waar in totaal vijf verschillende bewonersafdelin-